

L'ESTÈTICA DEL TRAÇ. EL DISSENY EN EL DISSENY

XAVIER RUIZ COLLANTES

1. En el nostre context cultural, durant la darrera dècada, el traç va envair l'estètica del disseny gràfic. Logotips, símbols, senyals, cartells, fullets. A tots va aparèixer el traç com un dels signes distintius del temps.

2. L'apogeu de l'estètica del traç es va esdevenir en el moment en què el disseny es va convertir en una moda social. El disseny es va transformar en l'element simbòlic de la cultura, i el traç en un dels senyals que ens han permès reconèixer-la.

3. El traç és una forma gràfica, però no tota forma gràfica és un traç. El traç és una forma gràfica que pot funcionar com una icona, que pot funcionar com un símbol; però que, com a traç, és fonamentalment un índex.

4. El traç és utilitzat com una icona quan representa una figura; quan serveix, mitjançant algun principi de semblança, per senzill que sigui, per a alludir a un objecte del món. No sempre als traços se'ls atorga aquesta funció. De vegades apareixen com a formes purament abstractes.

5. El traç funciona com un símbol quan, mitjançant la forma, el color, la textura, la composició..., alludeix d'una manera més o menys convencional a valors culturals.

6. Allò que fa que una forma gràfica sigui un traç és el seu caràcter d'índex. A través de l'índex, la representació es realitza mitjançant la implicació. El traç és una empremta que implica l'acte de la seva producció: el gest.

///

7. El traç és un índex del gest.

8. El traç és un índex del gest de la producció gràfica.

9. De la mateixa manera que l'empremta d'un peu a la sorra és una icona del peu perquè en reproduïx la forma i la grandària, el traç és també una icona del gest perquè presenta algunes de les seves característiques, direccionalitat, amplitud, intensitat...

10. El traç, com a índex, remet al gest gràfic, a la producció realitzada en el marc de l'activitat dissenyística. El traç posa el disseny en primer pla. És un producte del disseny que parla sobre el mateix disseny. L'enunciació en l'enunciat. El gènere en el text. El disseny en el disseny.

11. Per mitjà del traç, el disseny es converteix en auto-referencial, alludeix a ell mateix. Quan el disseny està de moda, fins i tot els seus productes han de parlar del disseny i de fer disseny.

12. Darrere del traç hi ha un discurs sobre l'activitat dissenyística, un discurs polèmic mitjançant el qual es planteja implícitament una concepció específica d'aquesta activitat.

XAVIER RUIZ COLLANTES

Professor titular de Disseny i Imatge a la Universitat de Barcelona. Autor d'*Els cartells del PSUC. Les estratègies persuasives en la propaganda electoral* (1991) i *Las profesiones del diseño* (1992).

Professor titular de Diseño e Imagen de la Universidad de Barcelona. Autor de *Els cartells del PSUC. Les estratègies persuasives en la propaganda electoral* (1991) y *Las profesiones del diseño* (1992).

Professor of Design and Image at the University of Barcelona. Author of *Els cartells del PSUC. Les estratègies persuasives en la propaganda electoral* (1991) and *Las profesiones del diseño* (1992).

13. Pensar en les característiques del traç i del gest que el produeix significa pensar en els valors que el disseny mateix vehicula sobre el disseny.

14. El traç és signe del gest, i el gest és propi de l'home enfront de la màquina. El traç remet a la realitat humana enfront del fet mecànic.

15. El traç és signe del gest, i el gest és personal, propi d'un subjecte concret. L'element constituent essencial de tota firma és el gest-traç. El traç remet al que és individual enfront del que és col·lectiu.

16. El traç és signe del gest, i el gest és més corporal que mental. El cos es mou i el gest es produeix. L'estètica del traç privilegia el cos sobre la ment, l'acció sobre la reflexió, l'impuls romàntic sobre la mesura clàssica.

17. El traç comporta un cert grau de llibertat a l'instant en què es realitza i en el resultat final. En la producció del traç, si el subjecte no l'ha automatitzada repetint, es posa en joc la valentia de l'autor. No hi ha un control absolut sobre el procés i la conclusió. És com un salt al buit a partir d'una decisió i d'un impuls. Un salt que pot sortir bé o malament. És possible determinar el punt de partida, el punt d'arribada i la direcció que cal seguir per a anar de l'un a l'altre. Però el recorregut es fa en caiguda lliure. L'exercici de la llibertat va sempre lligat al risc i a la incertesa.

18. El traç, com a resultat, posseeix un cert grau d'imprevisibilitat. Habitualment significa una sorpresa fins i tot per al subjecte que l'acaba de realitzar. Per això el traç privilegia la informació sobre la redundància.

19. Enfront de les formes geomètriques o geometritzades, i enfront de les formes figuratives consolidades, qualsevol traç posseeix una aparença peculiar i sempre diversa. Així el traç remet al singular, a l'originalitat i a la diferència, enfront del que és repetitiu, idèntic i ja sabut.

20. El traç és conseqüència del gest instantani i irrepètible, el gest efectuat en un aquí/ara, que es converteix després en un allà/aleshores mític. Per això el traç, igual que qualsevol peça artística, posseeix l'aura pròpia de l'obra única.

21. El traç accentua la importància de l'espai plàstic, de l'espai de la producció gràfica, de l'espai material sobre el qual es realitza el gest i s'inscriuen la forma, el color i la textura. Així, en un segon pla queda l'espai icònic, l'espai d'allò representat, aquell possible espai figuratiu en què se situen simulacions d'objectes de mons reals o possibles.

22. L'espontaneïtat i la llibertat en la realització del traç i el caràcter de la seva naturalesa plàstica al·ludeixen a

un acte en el qual no existeixen objectius que vagin més enllà del pur joc estètic. L'execució del traç s'institueix, així, com un acte gratuït.

23. El traç, en resum, és l'artifici gràfic que condensa els valors semàntics que componen l'estereotip social més estès sobre allò que és artístic: tot el que és humà, gestual, original, creatiu, imprevisible, impulsiu, únic, irrepètible, plàstic, lúdic, gratuït...

24. L'estètica del traç significa per al disseny gràfic la instauració de la seva capacitat artística simbòlica.

25. La moda no ha estat del disseny, no ha estat del traç; la moda ha estat del disseny-traç, del disseny esdevingut artístic.

26. El disseny-traç es presenta com un compromís entre l'art i el disseny. Una mica d'aquí i una mica d'allà. Una trobada a mig camí.

27. El disseny pressuposa una radicalitat en la separació temporal entre el projecte i la producció.

28. Idear una forma mentre es produeix. (No dissenyar. Art-acció.) Idear-projectar una forma i després produir-la tal com s'ha ideat-projectat. (Dissenyar en un sentit fort. El disseny-fort.) Idear-projectar, més o menys, una forma, i després produir-la, més o menys, d'allò que s'ha ideat-projectat. (Dissenyar en sentit dèbil. El disseny-dèbil.)

29. El traç és un símbol del disseny dèbil. El disseny dèbil, com el pensament dèbil, pertany a l'àmbit de la, ja quasi-passada-de-moda, moda de la Postmodernitat. Però el disseny dèbil, com el pensament dèbil, s'inscriu també en aquest cicle, d'un abast més gran, que és la crisi de la Modernitat.

30. El disseny dèbil, el disseny-traç, que promet una transformació artística del disseny, apareix com un compendi de l'art i del disseny.

31. Però el disseny dèbil no realitza la transformació artística del disseny per mitjà d'una barreja de mesures equivalents, o quasi equivalents, d'art i de disseny. Al contrari, la transformació artística del disseny s'esdevé mitjançant un procés de representació.

32. No es tracta del disseny que es combina amb l'art, sinó del disseny que simula ser art.

33. Finalment, el traç dissenyístic és un traç representat, i, per tant, per mitjà del traç, la transformació artística del disseny és també una transformació artística representada, una simulació compartida.

34. Qualsevol resultat d'un gest gràfic no sembla realment un traç. No sempre aquest resultat correspon al model cultural nostre d'allò que és, evidentment, un traç. La forma produïda pot semblar, finalment, poc espontània; o pot resultar excessivament geomètrica; o pot donar ocasió, per atzar, a ser interpretada exclusivament com una representació intencionada i precisa d'un objecte del món.

35. El traç del disseny no ha de ser el resultat d'un gest gràfic, no ha de ser realment un traç. Simplement, i amb independència de com ha estat realitzat, el traç de disseny només ho ha de semblar. Aquest és el principi del joc de la representació.

36. Hi ha múltiples maneres de representar un traç. Agafeu un llapis i dibuixeu amb cura una silueta a partir del nostre model cognitiu-perceptiu del que és un traç; ompliu-ne la superfície interior, d'un extrem a l'altre, amb algun color introduint-hi, si és possible, una gradació en el to o en la textura. Aleshores obtindreu un traç incontestable.

37. Fins i tot, en el context plantejat, l'execució d'un gest gràfic ha de ser entesa com una manera més de representar un traç, no utilitzada perquè és la més autèntica, sinó solament perquè en alguns casos és la més efectiva. De vegades es repeteix el gest, temptejant més d'una vegada fins que finalment sorgeix el traç que es buscava, el que, paradoxalment, ha de semblar fruit d'un gest únic, decidit i definitiu.

38. De vegades un traç-traç pot resultar bastant dubtós com a traç. No necessàriament el que és veritable apareix com a més versemblant.

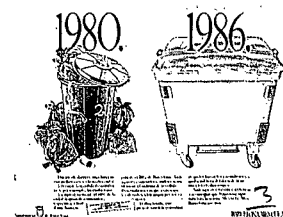
39. Allò significant és sempre el model cultural, no pas l'objecte real.

40. El traç de disseny l'és no perquè originàriament sigui producte d'un gest, sinó perquè representa ser-ho. És un traç representat que remet també a un gest representat.

41. Podem dir: ara representarem un gos, ara representarem un arbre, ara representarem una casa, ara representarem una roda, ara representarem un traç.

42. Així, en la representació del traç, els suposats valors de llibertat, de creativitat, d'originalitat i de singularitat se sotmeten a les restriccions que imposa la manifestació d'un model cultural, model que, prèviament establert, ha de ser després clarament reconeixible.

43. En la imatge de disseny gràfic, l'espai plàstic que el traç privilegia es converteix finalment en un espai icònic, en un espai figurat en què el traç manual s'institueix com un objecte simulat per mitjà dels mecanismes de la producció i la reproducció gràfica.

44. De vegades, en una cabriola doble, s'explicita la instauració del traç com un objecte representat (símbol Barcelona'92). El traç apareix aquí com una figura que projecta la seva ombra sobre un fons i genera així la il·lusió d'un espai tridimensional.

45. Tot traç de disseny es manifesta sempre en un gran nombre d'exemplars idèntics entre si. Per mitjà dels mecanismes de reproducció gràfica, l'obra única es converteix en obra múltiple. El traç dissenyístic significa una representació del que és humà, únic i irrepetible mitjançant el que és mecànic, múltiple i reproduïble.

46. Podríem pensar que el cas del traç de disseny és similar al de les obres d'art reproduïdes en pòsters o publicacions. Res no és més lluny de la realitat. En el traç de disseny no existeix l'obra única referencial, la font primigènica de la posterior ubiqüitat. En el traç de disseny només hi ha ubiqüitat.

47. El traç de disseny no és el resultat d'un joc estètic gratuït, sinó un artifici decidit i realitzat en el marc d'estratègies comunicatives que finalment han de demostrar llur rendibilitat.

48. El que és únic és representat pel que és múltiple; el que és original i singular, per la manifestació del model; el que és exclusivament humà, pel que és predominantment mecànic; el que és arriscat, pel que és segur; el que és espontani, per allò que s'elabora a partir d'un pla; el que és plàstic, pel que és icònic; el joc, pel treball; el que és gratuït, per allò que busca una rendibilitat...

49. La utilització dissenyística del traç significa un exercici en el qual cada valor és representat pel seu oposat. I això perquè l'estereotip a l'ús de l'art se simula per mitjà de l'estereotip a l'ús del disseny. En aquesta dialèctica, el disseny-traç i, en general, el disseny-dèbil es presenten com una síntesi, una síntesi que no supera res, sinó simplement un joc més en aquest món de venalitats regides pel mercat.

50. Igual que el disseny funcionalista es legitimava amb la disfressa de la necessitat derivada de la utilitat, el disseny artísticista s'ha legitimat amb la disfressa de la llibertat derivada de l'estètica.

51. Però, tant se val com es vesteixi, la pràctica del disseny no és regida ni per l'estètica ni per la funcionalitat en sentit estricte. La pràctica del disseny, tant se val com es vesteixi, és regida per la retòrica. La retòrica entesa no pas com a compendi sistemàtic d'ornaments, sinó com a tractat de les estratègies persuasives.

52. La dimensió estètica i la funcional, en el disseny, no són més que arguments de la persuasió.

53. El disseny de moda per al mercat ha estat el disseny-traç, el disseny-dèbil, el disseny que posa davant de tot l'argument del maridatge amb l'art. Però no hi ha barreja, sinó només simulació, perquè la pràctica artística i la pràctica dissenyística, en última instància, posseeixen dues lògiques distintes.